

mladi i najmlađi

Velimir VISKOVIĆ, HRVATSKA NOVA PROZA (izbor)

(časopis „Književna kritika“ 5/86)

Upravo je kritičarski rad Velimira Viskovića (rod. 1951.) u praksi oprimjerio rezultate do kojih su došli proučavatelji i u našoj znanstvenoj literaturi dosta problematiziranog odnosa književne povijesti, teorije i kritike.

(Spomenimo samo neka od imena: Z. Škreb, M. Solar, A. Stamać, S. Petrović, R. Pavličić, V. Biti itd.)

Prateći od samih njezinih početaka generaciju mladih hrvatskih proznih pisaca koja se krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih javlja bez svog generacijskog glasila (kao što su to bili npr. »Krugovi« u pedesetim, ili pak »Razlog« u šezdesetim), te tako svoje prve kratke forme objelodanjuje u »Omladinskom tjedniku«, »Sl«-u, »Tlu«, kasnije »Poletu«, Velimir Visković, upotrebljavajući aparaturu uglavnom imanentne rusko-formalističke kritike, ruske semiotike i francuskog strukturalizma, analizira njihove tekstove i kao samostalne značenjske jedinice, ali ih valorizira i u kontekstu, kako generacije, tako i hrvatske proze uopće. Autor ih slijedi od prvih knjiga, koje su uglavnom sve, osim Kekanovića i Tomaša, objelodanjene u Centru za društvene djelatnosti SOH-e, pa i bilježi i promjenu njihova modela sredinom sedamdesetih kada se većina autora nakon te prve faze, nazovimo ju uvjetno »zahtjevno-osvještenomanirističnom«, jednostavno zaželjela publike i okrenula se žanrovskoj literaturi. Rad na tekstovima tzv. hrvatskih borhesovaca rezultirao je objelodanjivanjem knjige eseja naslovljene »Mlada proza« u 1983. godini.

Premda smo upotrijebili termin »hrvatski borhesovci«, onako, dakle, kako ih već 1972. naziva Branimir Donat, svjesni smo njegove terminološke »lakoće« i u isto vrijeme smatramo da nećemo puno pogriješiti budemo li upravo tu generaciju hrvatskih pripovjedača koja dominira hrvatskom prozom od sedamdesetih naovamo i koja je, po našem mišljenju, nastupila isključivo iz povijesno-književnih razloga (zasićenost književne scene poezijom, zahtjevi za promjenom) indikatorski obilježili kao »Viskovićeve generacije«. I nakon objelodanjivanja »Mlade proze« Velimir Visković, čiji rad svakako nije vezan samo uz tekstove npr. Čuića, Kekanovića, Horozovića, Pavličića, Tribuson i drugih »fantastičara«, ostaje ipak ponajviše »uz njih«, te nakon tri godine priređuje tematski broj časopisa »Književna kritika« »HRVATSKA NOVA PROZA«.

Visković se ovdje javlja i kao autor predgovora i kao kritičar koji potpisuje izbor po njegovom sudu relevantnih proznih autora. Recepcija ovakvih i sličnih tema dobro nam je poznata. Prisjetimo se npr. Maleševog izbora u časopisu »Republika«, ili izbora časopisa »Revija«, oba iz 1979. godine, ili pak nekih uknjiženih antologija. Donat-Zidićeve iz 1974. ili Županove »Guje u njedrima«. Koliko god se priređivač, svakako svjestan onoga što ga može dočekati, ogradi u svom uvodnom eseju, čitatelje, a to nam je zasigurno svima jasno, *ponajviše zanima izbor zastupljenih autora*. Pogodeni mogu biti zaista najrazličitiji recipijenti: od samih književnika koji smatraju da su trebali ući u izbor, preko prijatelja tih »oštećenih« prozaika, nekih drugih kritičara koji ne misle kao, u ovom slučaju Velimir Visković, zatim zavičajnih boraca koji u tome vide neke druge, a ne estetske razloge, do možda onih najmlađih kod kojih se, što je ponovo samo logično, osjeti onaj još naivni generacijski otpor te svoje neslaganje uobličio u iskaz »nema dovoljno mladih«, ili »naše pismo oni ne razumiju«.

Sada, već sam naslov temata »Hrvatska proza Nova«, a ne više samo »Mlada proza«, indicira da je Visković proširio svoje gledanje i govorenje i da je u izbor uvrstio i mlade, ali i one mlade prozaike.

Prvom rečenicom uvodnog eseja autor već odgovara na pitanje za koje pretpostavlja da bi odmah moglo biti upućeno: zašto samo prozaići rođeni nakon 1945. i da li ima smisla periodizaciju koja pripada političkoj historiji prenositi i na povijest književnosti? Dakako, problemi periodizacije književnosti mnogo su kompleksniji nego što nam se to čini u površnijem razmišljanju. I pored brojnih rasprava (Wellek-Warren, Solar, Frančević, Lihačov. . .), mišljenja smo da je u ovom slučaju najprihvatljiviji onaj prijedlog P. Pavličića iz teksta »Književne vrste i povijest književnosti«, ne zbog toga da bismo ostali kod istog imena (znanstvenik Pavličić i Pavličić, najčešće u Viskovićevoj izboru spominjani autor), već zbog toga što su njegovi i opći zaključci vrlo bliski Viskovićevim kada on to oprimjeruje na generaciju »mlade proze«. Svakako, nije bitan toliko izvod iz knjige rođenih (Pinder), premda se i to ovdje u »Viskovićevoj generaciji« dobro podudara jer svi su oni rođeni u nekom, po tom zahtjevu periodizacije, odgovarajućem razmaku od pet godina, već to što nastupaju početkom sedamdesetih bliskom poetikom i novom vrstom koja će dominirati žanrovskim sistemom tih godina. Kada pak ta vrsta izgubi »snagu otežavajućeg postupka« (kratka prozna forma manirističkog tipa), autori će osjetiti njezinu kanoniziranost »zasićenost«, te će zbog toga potražiti druge modele (roman-trivijalno).

1. Rekosmo već nekoliko puta da Viskovićev izbor počinje tom »njegovom generacijom«, da se nastavlja nekim, po godinama, ali ne i po poetici bliskim autorima (Biga, Blažević, Mazur, Valent, Slamnjig, a

završava generacijom proznih pisaca koji su svoje prve knjige objelodanili u ediciji »Quorum«.

2. Izbor »HRVATSKA NOVA PROZA« jest izbor kraćih proznih formi. (Termin je širi od termina novela i mislimo zahvalniji.) O tome priređivač kaže slijedeće: »Premda sam u početku želio prirediti antologiju mlade proze koja bi obuhvatila i ulomke romana naposljetku sam ipak odustao (stoga su otpali neki prozaići koje cijenim). Na žalost ulomak izdvojen iz cjeline, čak i iz nefabulativne proze, djeluje nedovršeno i ne pruža pravi uvid u cjelovito djelo. Stoga sam ipak odlučio da ovu antologiju sastavim od novela, a da u predgovoru čitatelju ponudim informaciju o ukupnosti aktualnog trenutka nove hrvatske proze« (29)

Ako se i složimo s Viskovićem da je neprimjereno izdvajati i reprezentirati ulomke iz veće narativne strukture, moramo se ipak zaustaviti na slijedećem: *da li je kratka prozna forma zaista pokazatelj sinkronog stanja nove hrvatske proze?*

a) U prvom slučaju jest. U onih najmlađih koji pune stranice omladinskih listova, časopisa i izbora pričama od dvadeset i devet redaka. Između svega toga malo je kvalitetnog, ali je istina da je i uspješnih ovdje malo spomenutih. Tako npr. ne bi bila suvišna zagrada koja bi u uvodnom eseju ujedinila skup imena Vrabec i Popović. No, ako je priređivač imao pred sobom samo uknjižene autore, taj bi skup mogao biti zamišljen imenima Pilić i Bužek.

Na kraju, ostali su »kratko pripovjedački kvorumasi«, zastupljeni u izboru kroz tekstove Ljiljane Domic, Stanislava Habjana, Ede Budiše i Carmen Klein, bez romanopisca Miloša (ovdje mislimo samo na informaciju, a ne na tekstovnu zastupljenost), praćeni uvodnim tekstom objelodanjenim u tjedniku »Danas«, koji je recenzija pak samo prvog kola edicije »Quorum«.

b) U drugom slučaju?

Najzastupljenija je, opravdano, najdjelatnija generacija, generacija sedamdesetih, ali pitanje je koliko oni još danas pišu kratke prozne forme (Pavličić je objelodanio takvu knjigu 1984, ovih dana se pojavio njegovom »Klasici na ekranu« i Tribuson), ali taj model više ne karakterizira njihovo pismo. Većina autora, nakon promjene modela, i Kekanović, i Barbieri, i Čuić koji je stao na 1981. i Bužimski koji je promijenio i recipijente, pišu romane. Stjepan Tomaš pak, koji ovdje nije tekstom zastupljen (to je sada svakako pravo priređivača vezano uz njegov vlastiti vrijednosni sud i zasigurno bismo pogriješili da upitamo Viskovića: zbog čega npr. Goldstein, a ne Tomaš?), ali ipak ne možemo zaobići činjenicu da autor koji je 1972. godine objelodanio knjigu »Sveti bunar« i to u ediciji »Razlog« kada su ostale generacijske kolege potpisivale ugovore u omladinskim bibliotekama, i koji je do sada zastupljen u svim izborima i antologijama na temu sličnu ovom tematu, ali koji se (a to je sada najbitnije!) 1984. pojavio knjigom dobro primljenih kratkih proza »Smrtna ura« (a kratka proza se ovdje u izboru i predstavlja!) nije zaslužio da ga se spomene makar u uvodnom eseju, pa neka to, na kraju, bude i samo u nabranjanju autora iz generacije s kojom je i on ušao u hrvatsku literaturu. Pogledajmo da tu »uniju skupa«, pored ostalih, čini i Dunja Grbić i Bože V. Žigo, itd. Tomaš je vjerojatno podrazumijevan pod ono »dr.« (svakako, po starom pravopisu!)

(Uz ovu primjedbu potrebno je, a što praksa pokazuje, progovoriti i slijedeće: u »slučaju Tomaš« progovaraju estetski i činjenični, a nikako regionalni razlozi!)

3. Između »Viskovićeve generacije« i generacije Quoruma, u izboru je to od Kvesića do Domic, možda je trebalo spomenuti i Milorada Stojevića, i Irenu Lukšić, i Josipa Cvenića.

Sve ove primjedbe vezane uz nespominjanje pojedinih autora odnose se na uvodni esej, a ne na Viskovićev izbor tekstova, jer »sam izbor, pak, determiniran je ograničenim prostorom koji mi je mogla ustupiti redakcija Književne kritike, stoga nisam uvrstio sve autore i novele koje sam želio, ali iza svake novele koju jesam uvrstio čvrsto stojim« (29).

Vjerojatno će još i netko drugi (osim Velimira Viskovića) zamjeriti i ovim, ovdje izrečenim primjedbama, pa će npr. uz naše spominjanje Vrabeca ili Popovića dodati: a zašto ne i Bašića?

Izboru određenih tekstova nekog autora ne može se prigovoriti. To zaista jesu najreprezentativniji tekstovi, ali kada je riječ o »Viskovićevoj generaciji« oni vrijede samo za njihovu prvu, ali ne i sadašnju fazu, pa se upitujemo još jednom: *da li to jest prava slika hrvatske proze danas?* Možda sve to ispravljiva dodatak temata, bibliografija do sada objelodanjenih radova svakog pojedinog autora?

Vratimo se, zaključno, prvoj rečenici prikaza: odnosu književna povijest (teorija) kritika.

Primjenjujući odgovarajuću teorijsku aparaturu na tekstove koji su bili zahvalni predloži (u početku je to ruski formalizam, kasnije primjena francuskog strukturalizma na tekstove žanrovске literature), Velimir Visković je svojom analizom hrvatske proze valorizirao sinkronu situaciju, te zasigurno predstavlja daleko najbitnije kritičarsko ime. Upravo zbog toga što smo svjesni da se tematom, koji je ponajviše i informacija drugima o hrvatskoj novoj prozi, s potpisom Velimira Viskovića »uzima ozbiljno«, zabilježili smo, ponavljamo po našem vrijednosnom sudu, neke manjkavosti.

Pitanje o vrednovanju i tumačenju književnog teksta ostaje tako stalnim mjestom književne kritike.